

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Praznik komunističnega tiska

v Ljudskem domu v Križu, v nedeljo 22. septembra od 15. ure dalje

Govorila bosta tov. Paolo Sema in Franc Gombač

Dramska skupina prosvetnega društva "Vesna" bo uprizorila šaljivo dialektalno enodejanko:

«Na kriški osmici»

ki jo je napisal Justo Košuta

Nastopila bosta tudi vaški pevski zbor in orkester

«Veseli rudarji»

iz Idrije

Udeležite se.

Govor poslanke Marije Bernetičeve v rimskem parlamentu

O PRAVICAH SLOVENSKE MANJŠINE V ITALIJI

Alarm zaradi besed, ki jih je naša poslanka na koncu svojega govora izrekla v „neuradnem jeziku“, t.j. v slovenščini

TOV. MARIJA BERNETIČ je v poslanski zbornici govorila o vprašanih slovenske narodne manjšine. Potem, ko je opisala obstoječi položaj, je poudarila, da niso še prenehali raznarodovalni ukrepi na škodo slovenske etnične skupnosti. Na koncu svojega govora je spregovorila še nekaj besed v slovenščini. To je povzročilo veliko hrupa v vrstah desničarskih poslancev. Predsednik zbornice Restivo, je našo poslanko prekinil s pripombo, da ji ne more dovoliti, da bi govorila v jeziku, ki je različen od edinega dopustnega jezika v rimski poslanski zbornici, t.j. od italijanščine.

Naša poslanka je med drugim poudarila, da tokrat prvič, po skoraj štiridesetih letih in po dolgi in trdi borbi proti fašizmu, v italijanskem parlamentu govori predstavnik slovenske etnične skupnosti, ki prebiva v mejah Italije. Spomnila se je tudi drugih poslancev, ki so zastopali Slovence v rimskem parlamentu še pred nastopom fašizma, med katerimi je bil tudi pokojni tovariš Jože Srebrnič.

V svojem govoru je poslanka Bernetičeva tudi podčrtala, da se Komunistična partija Italije bori za konkretno uveljavitev temeljnega načela demokracije in torej za vsestransko spoštovanje pravic slovenske narodne manjšine.

Iz govora poslanke Bernetičeve povzemamo naslednje:

Letos proslavljamo dvajseto obletnico oboroženega upora proti fašizmu in nacizmu, odpora, ki se je zmagovito zaključil aprila 1945, ko so bile nacistične horde dokončno izgnane iz dežele.

Prav ob tej obletnici prihajajo zelo kričeče do izraza nekatera dejstva, ki so v polnem protislovju z ideali svobode, demokracije in socialnega napredka, s katerimi je bil prežet protifašistični odpor in ki so našli svoj izraz v republiški ustavi. Položaj, v katerem se nahaja slovenska narodna manjšina zgovorno dokazuje, da se ne spoštujejo ti ideali.

8. septembra so na tržaškem pokopališču odkrili skromen nagrobni spomenik italijanskim in slovenskim partizanom. Ta spomenik je bil postavljen šele po številnih intervencijah naših predstavnikov, partizanskih združenj in svojcev padlih. Na spomeniku je vdelan napis samo v italijanščini. Tržaški župan in občinski odbor sta se postavila proti dvojezičnemu napisu. To dejanje zelo jasno

izpričuje miselnost in politiko določenih krogov in je naperjeno proti Slovincem, ki so kompaktno sodelovali v protifašističnem odporu, zaradi česar so premnogi bili tudi zaprti, konfinirani ali pa so padli.

Za časa fašizma so bili prepovedani slovenski napisi tudi na pokopališčih. Slovincem so nasilno spreminjali priimke, odstranili še poslednje napise v slovenščini, odpravili slovensko šolstvo, uničili slovenske knjižnice, kulturne krožke in prepovedali izhajanje slovenskih časopisov. Fašisti so šli celo tako daleč, da so prepovedali govo-

riti slovenski jezik v javnosti.

Vsega tega se spominjamo ob letošnji obletnici in z vsem tem, kar se je dogajalo, moramo seznaniti zlasti mlada pokolenja, da bodo spoznala kaj vse je povzročil fašizem in odsodila žalitev demokratičnih načel, ki so sad protifašistične borbe, ki je zahtevala toliko gorja in toliko žrtev tako v Italiji kot v Evropi sploh.

Žal, moram s tega mesta še enkrat poudariti to kar so poudarili že drugi moji tovariši pred mano, da je zaradi nespoštovanja načel republiške ustave, ki se tičejo pravic slovenske etnične skupnosti v Trstu, Gorici in v ostalih predelih Julijske krajine in Furlanije, položaj silno nepovoljen.

Ker so še vedno v veljavi fašistični zakoni, še danes prepovedujejo slovenskim roditeljem, da bi dajali svojim otrokom slovenska imena. Za fašistične zakone so slovenska imena «tuja imena». Slovenec se

ne more pri občevarju z oblastmi posluževati svojega materinega jezika. Krajevna imena se uradno še vedno tako imenujejo kot je določil fašizem. Niti kraji, ki so pretežno slovenski, nimajo slovenskih uradnih imen.

V eni izmed popolnoma slovenskih občin na Tržaškem ozemlju, morajo govore občinskih svetovavcev, ki govorijo v slovenščini, hkrati prevajati v italijanščino, ker je občinskemu tainiku slovenščina povsem tuja. Podobni primeri se pogostoma dogajajo tudi drugod, kjer žive Slovenci. Vse to se dogaja zato, ker še niso uveljavljena ustavna načela, ki priznavajo popolno narodno enakopravnost in ker na Tržaškem ozemlju še niso uveljavljena določila londonskega sporazuma, ki ga je italijanska vlada podpisala oktobra 1954. Vse to se dogaja, tudi zato, ker niso bili razpisani javni natečaji za uslužbenca javnih ustanov, ker

ni bilo še uresničeno načelo, da morajo ti nameščenci poznati tudi slovenski jezik.

Londonski sporazum iz leta 1954 predvideva med drugim tudi uvedbo slovenskih krajevnih imen, finančno podporo slovenskim kulturnim, socialnim in športnim organizacijam. Toda vse to je doslej ostalo le mrtva črka na papirju.

Londonski sporazum med drugim izrecno prepoveduje netenje sleherne šovinistične mržnje. V vseh letih po podpisu tega sporazuma ni bil storjen noben korak v tej smeri, pač pa je znano, da n.p.r. italijanskim vojakom prepovedujejo obiskovati javne lokale, ki so last Slovencev in celo na družabne prireditve, na katerih so prisotni Slovenci, ne smejo zahajati.

Tržaško Slovensko gledališče, Slovenski dijaški domovi in druge podobne ustanove ne prejemajo nobene podpore od države, čeravno vršijo svoje visoko poslanstvo.

Slovenska šola je bila na odločno zahtevo naše parlamentarne skupine, po dolгих letih zavlačevanja, končno vendarle uzakonjena. Toda zakon za slovensko šolo ni bil raztegnjen na Slovensko Benečijo, čeravno je to naša skupina zahtevala. Od odobritve tega zakona je preteklo že več let, toda položaj slovenske šole je do danes v bistvu ostal kakršen je bil prej. Zaradi tega je tudi stanje slovenskih šolnikov zelo neugodno. Goriški slovenski šolniki so lani stavkali prav zaradi neurejenosti svojega položaja. Dogaivalo na se tudi druge neveselčnosti, Učbenike izdajajo z veliko zamudo, učni načrti so pomanikljivi, slovenska šolska sročevala tiskaio z naknami itd. Vse to škoduje svobodnemu in normalnemu razvoju slovenske etnične skupnosti na splošno in razvoju slovenskega šolstva še posebej. Dolžnost italijanske demokracije pa je, da vsemu temu napravi konec.

Ustanovitev samoupravne dežele Furlanija-Julijska krajina je tudi za slovensko narodno manjšino bistvenega pomena. Slovenci iz vse dežele so sodelovali v demokratični borbi za uresničitev člena 116 republiške ustave, ki predvideva novo deželo s posebnim statutom.

Naša parlamentarna skupina je v tej borbi zahtevala naj se (Nadaljevanje na 4. strani)

Po atentatu v oporišču NATO v Avianu

Protest tajništva deželnega komiteja KPI zaradi policijskih preiskav na domovih naših tovarišev v Pordenonu

Pred kratkim so neznanci izvršili sabotažno dejanje na letališču NATO v Avianu pri Pordenonu. Policijske oblasti so uvedle preiskave za izsleditev krivcev. To je naravno. Toda nikakor ni naravno, da iščejo krivce v vrstah komunistov. Državno tožilstvo v Pordenonu je namreč izdalo nalog za preiskave na domovih štirih voditeljev tamkajšnje federacije KPI. To je povzročilo v Pordenonu in v vsej deželi zelo veliko ogorčenje.

V zvezi s tem je tajništvo deželnega komiteja KPI objavilo posebno protestno izjavo. Protestiralo je tudi vodstvo pordenonske federacije KPI, poslanec Lizzero pa je poslal ministrstvu za notranje zadeve posebno interpelacijo, v kateri zahteva pojasnila v zvezi s tem dogodkom.

Iz protestne izjave deželnega tajništva KPI povzemamo naslednje:

«Preiskave na domovih štirih voditeljev pordenonske federacije KPI so nedopustne in imajo značaj izrazite protikomunistične provokacije. KPI se že vrsto let skupno z drugimi demokratičnimi in miroljubnimi političnimi silami naše dežele bori za tako italijansko zunanjo politiko, ki naj prispeva k mednarodni pomiritvi. Odrazi take politike se danes pozitivno kažejo tudi v svetovnem merilu, kar potrjuje tudi nedavni sporazum o prenehanju atomskih poskusov. Komunisti Furlanije in Julijske krajine dajejo in bodo dajali svoj največji prispevek tudi v prizadevanjih za ustvaritev neatomskega področja v Evropi in v prvi vrsti za odpravo tujih oporišč na italijanskem ozemlju in vojaških služnosti, ki povzročajo toliko škode v naši deželi.

To, kar se je zgodilo v Porde-

nonu še bolj potrjuje kakšno nevarnost predstavljajo vojaška oporišča za življenje prebivalcev in tudi za zaščito pravic državljanov ter izpričuje, da je borba za mir neločljivo povezana tudi borbo za demokracijo».

Sporočilo deželnega tajništva KPI izraža solidarnost komunistov Furlanije in Julijske krajine s tovariši v Pordenonu, se pridružuje protestnemu nastopu pordenonske federacije KPI ter vabi vse demokrate in delavce, naj se združijo v borbi za mir, naj obsodijo in zavrnejo vse provokacije, ki nimajo nobene zveze z rešitvijo vprašanja terorizma nemških nacionalistov v Zgornjem Poadižju, o katerem je stališče KPI znano in jasno. Te provokacije, tako se zaključuje sporočilo, predstavljajo resno nevarnost za italijansko demokracijo.

Četrto stoletje od monakovskega dogovora

Nesramna kupčija s Češkoslovaško

Pred 25 leti je bil podpisan zloglasni monakovski sporazum, ki je takorekoč »legaliziral«
hitlerjevski napad na češkoslovaško republiko. Ob tej žalostni obletnici objavljamo sestanek, ki nam ga je poslala češkoslovaška tiskovna agencija Pragopress.

«Mir je zagotovljen. Mirne duše lahko odidete domov in ležete v svoje postelje». Te besede je izrekel angleški ministerski predsednik Chamberlain ob svojem povratku iz Monakovega, kjer je skupno s Hitlerjem, Mussolinijem in Daladierom podpisal sramotni sporazum proti mednarodnim obveznostim in proti češkoslovaški ustavi. Po tem dogovoru so nacisti »na miren način«, krivično in nasilno odtргali od Češkoslovaške 43.500 kvadratnih kilometrov ozemlja, na katerem je prebivalo okoli 750.000 prebivalcev.

Kakšne misli so tedaj rojile v Chamberlainovi glavi? Ali so bile gornje besede prežete z naivnim optimizmom? Ali so bile navadna laž? To je težko ugotoviti po petindvajsetih letih. Vsekakor pa lahko trdimo, da je bil njegov naivni optimizem pomešan z lažmi, kajti prav dobro je poznal vsebino navodil, ki jih je Hitler dal že junija istega leta.

«Za nastop proti Češkoslovaški se bom odločil, ko bom vsestransko gotov, kakor za okupacijo demilitariziranega Porenja in Avstrije; ko bom gotov, da se Francija zaradi tega ne bo zganila in da Velika Britanija ne bo intervenirala». Tako je tedaj zapisal Hitler

Chamberlain je podpiral Hitlerja pri njegovih osvajalnih načrtih za prodiranje na Vzhod. Prav zato se mu ni zdelo škoda žrtvovati prijateljske države, katere prebivalce je imenoval »brezidejen narod«.

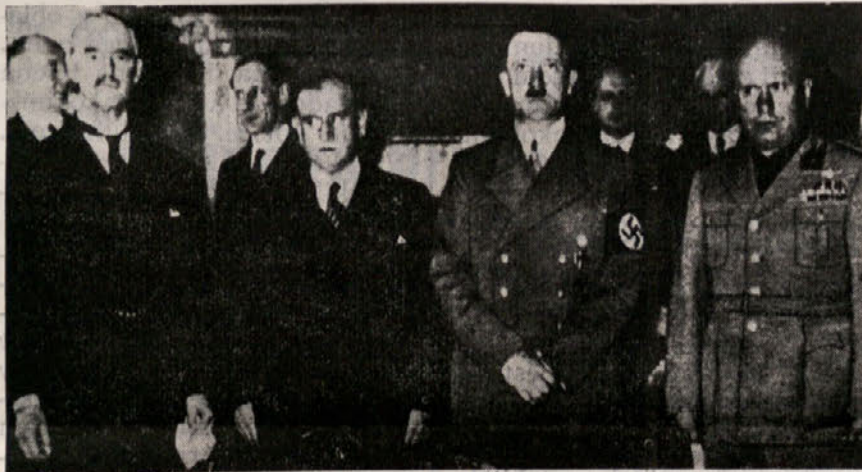
Prav zato je ob neki priliki tudi izjavil, da si Angleži ne bodo natakali protiplinskih mask zaradi sporov med oddaljenimi državami in da zaradi teh na Angleškem ne bodo kopali strelskih jarkov. Toda navzlic tem besedam so si kasneje Angleži morali natakati protiplinske maske in kopati so morali tudi strelske jake..., saj je zgodovinska logika fašistične ekspanzije privedla do imperialistične vojne proti vsem tistim, ki niso bili pri-

pravljene sprejeti fašizma in torej tudi proti zahodni demokraciji.

Monakovski sporazum je češkoslovaško ljudstvo ohranilo v zelo žalostnem spominu, saj se je moralo ob njegovi uveljavitvi boriti na dveh črtah: proti mednarodnim zarotam in proti notranjim kapitulantskim tendencam.

«Dajte nam orožje, ki smo ga sami plačali» so tedaj vzklikali demonstranti. Od vlade, ki je pred podpisom monakovskega sporazuma razpisala državno posojilo »za narodno obrambo«, so zahtevali, naj jim v resnici to orožje tudi izroči. Toda zaman. V utrdbah ob meji so oficirji z orožjem prisilili vojake, da so zapustili svoje položaje. Nič čudnega, torej, da češko in slovaško ljudstvo ne more še danes pozabiti takratnih izdajalcev in tistih, ki so bili na njihovi strani.

Na monakovski sporazum so gle-

Podpisniki monakovskega sporazuma. Za Veliko Britanijo je podpisal Chamberlain, za Francijo Daladier, za Nemčijo Hitler in za Italijo Mussolini

dali kot na dejanje sramote in izdajstva nad prijateljsko državo ne le Čehi in Slovaki, marveč vsi svobodoljubni narodi, ki so ta sporazum tolmačili kot dejanje, ki je odprlo vrata nacističnemu osvajalcu, in povzročilo uničenje mesta Lidice. (To mesto so namreč nacisti do tal porušili, vse moške postrelili, ženske in otroke pa odvedli v sužnost. Op. uredn.).

Hitler je »utemeljeval«
napad na Češkoslovaško trdeč, da mora »osvoboditi«
tamkajšnjo nemško narodno manjšino. (Podobno kot nekoč Hitler, »opravičujejo«
danes atentate v Gornjem poadižju stari in novi nacisti).

Problemi mednarodnega komunističnega gibanja

Objektivna neogibnost dialoga

Ko je «Pravda» priobčila pismo kitajske partije z dne 14. junija, naslovljeno sovjetski partiji, hkrati s sovjetskim odgovorom v obliki »odprtega pisma CK partijskim organizacijam in vsem komunistom SZ«, smo se seznanili z zadnjimi uradnimi dokumenti, ki se nanašajo na vprašanja, katera so obravnavali na kitajsko-sovjetskem sestanku v Moskvi.

Ostrina vsebine in jezika teh dveh dokumentov potrjuje širino in globino sedanjih nesoglasij v mednarodnem delavskem gibanju, širino in globino, ki vzbujata dvom, ali gre sedaj bolj za nesoglasja oziroma za navzkrižja glede tolmačenja skupne strateške linije, na podlagi katere bi bilo mogoče soočiti mnenja in izkušnje, ali pa ti dokumenti izražajo alternativno nasprotovanje strateških in taktičnih koncepcij.

Pismo kitajske partije z dne 14. junija je kot odgovor na sovjetsko pismo z dne 31. marca predlagalo v 25 točkah podlago za debato »o splošni liniji mednarodnega komunističnega gibanja«, podlago, ki se je nenehno sklicevala na izjave z moskovskih konferenc leta 1957 in 1960 ter se lotevala glavnih problemov v zvezi z razvojem revolucije v raznih področjih sveta, v zvezi z dokončevanjem graditve socializma v socialističnih državah, s strategijo boja proti imperializmu v zvezi z odnosi med partijami in državami socialističnega tabora. Predlagana osnova je bila torej vse-splošnega značaja in je jasno in izrecno pokazala nakano Kitajske, da ne bi zmanjšala velikosti navzkrižij in da ne bi omejila oziroma opustila tem, ki so bile določene za obravnavo na bližnjem sestanku.

Sovjetski odgovor z dne 14. julija, ki seznanja sovjetsko ljudstvo s sedanjim sporom, osredotoča polemiko na nekatere bistvene teme, ki pomenijo v ideološki in politično teoretični evoluciji Sovjetske zveze in mednarodnega delavskega gibanja, predvsem evropskega, po Stalinovi smrti največjo spremembo. To so: miroljubna koeksistenca in načelo, da vojna med dvema nasprotnima sistema ni neizbežna; boj proti »kultu osebnosti«
in boj za odstranitev elementov prisiljevanja in nezakonitosti v socialističnih družbah; teza o tem, da ne gre naglašati razrednega boja hkrati z razvojem socialističnih odnosov.

Odprto pismo sovjetske partije se prav tako loteva vprašanj o poteh in oblikah revolucionarnega boja delavskega razreda v kapita-

lističnih državah ter nacionalno osvobodilnega boja kot tudi odnosa med bojem mednarodnega delavskega razreda in osvobodilnimi gibanji v Aziji, Afriki ter Latinski Ameriki, vključno tudi splošne strateške okvire, v katerih pripisujejo prednost boju za miroljubno koeksistenco in svetovni mir kot pogoj sliherne revolucionarnega razvoja na kateremkoli področju sveta.

Med številnimi problemi, ki izvira iz dokumentov v zvezi z moskovskim sestankom, je mogoče razločevati nekatere elemente teze, ki izražajo konsolidirane pozicije, katere so rezultat dolgoletne zgodovinske izkušnje in jih je svetovno komunistično gibanje asimiliralo. Gre za, kot je bilo že rečeno, nove teze XX. kongresa. Odkrita debata o njih bi lahko danes pomenila samo njihovo nadaljnjo obogatitev in poglobitev. Teze bodo odstranile nekatere nepopolne elemente analize, še zmeraj nedoločeni značaj posameznih formulacij, kot na primer tiste »kultu osebnosti«.

Te teze bodo nova spodbuda pri iskanju konkretnih in aktivnih oblik »socialistične demokracije«
hkrati s ponovno vzpostavitev zakonitosti in pravic državljanov. O mogočile bodo popolno asimilacijo te izkušnje tudi partijam, kot je na primer kitajska, ki so se razvijale v različnih pogojih in samopovršno doživljale zgode in nezgode evropskih socialističnih držav.

Po drugi plati kaže bistveno izražati odprto možnost za dialog in debato o problemih, ki so v te-

(Nadaljevanje na 4. strani)

Problemi šol in kadrov

3. LATINSKA AMERIKA

Kot mnogo držav v drugih delih sveta so imele tudi države Latinske Amerike od samih začetkov svoje neodvisnosti izobraževanje za enega izmed glavnih vzvodov za svoj napredek. Pojav dinamičnega vzgojitelja na položaju predsednika ali ministra neke države ali na položaju rektorja kake univerze praviloma sovpadala s pomembnimi obdobji v razvoju mnogih republik na tem kontinentu.

V Latinski Ameriki je izmed 100 prebivalcev 84 takih, ki so stari manj kot petnaest ali več kot petinštirideset let. Takšen sestav prebivalstva kaže, da bosta morala tako država kot družina nositi težka bremena, če naj mladini zagotovijo tisto vrsto izobrazbe, ki je v moderni družbi potrebna.

Solski sistemi v državah Latinske Amerike se glede na način, kako so nastali, delijo v dve skupini. Starejšega izmed obeh so organizirali od zgoraj navzdol. Univerze so bile tiste, ki so kvalificirale člane elite, ki naj bi zasedla omejeno število vplivnih položajev, in kar je še bolj važno, univerze so podeljevale tudi simbole družbenega položaja članu te elite. V velikem obsegu so organizirale svoje lastne srednje in celo osnovne šole, v katerih so učence pripravljali izključno na univerzo. Drugi sistem, ki se je pričel razvijati nekako v sredini devetnajstega stoletja, je imel za svoj osnovni cilj širjenje pismenosti med prebivalstvom. Sestavljale so ga osnovne šole in zelo omejeno število poklicnih šol. Sčasoma je mejna črta med obema sistemoma postala nejasna, oba sta vplivala drug na drugega, vendar se vse doslej nista zli- la v en sam sistem, ki bi imel eno-

ne smotre. Med svojim razvojem sta se navzela nekih značilnosti, ki so v nasprotju s tistimi, kar terja od njih sedanji čas. Hkrati sta konzervativna in revolucionarna.

V javnih osnovnih šolah so učne načrte prenatrpali s predmeti, ki niso v nikakern skladu ne z okoljem, iz katerega otroci izhajajo in v katerem živijo, ne s sposobnostmi učiteljskih kadrov. V glavnem uporabljajo metodo učenja na pamet in mehaničnega ponavljanja. Verjetnost, da bi otrok tako naučen znanje ohranil, je seveda neznatna. Večina vaških otrok dokonča samo enega ali dva razreda osnovne šole. Praktično izpadejo iz šol vsi vaški otroci in otroci revnejših slojev mestnega prebivalstva, še preden dokončajo šestletno osnovno šolanje. Problem zase je tudi izobraževanje indijanskih otrok, ki ne znajo uradnega jezika.

Vaški učitelj je ta čas razen policaja v mnogih slučajih edini javni uslužbenec, ki živi na vasi in je v stalnem stiku z vaškimi prebivalci. Tipičnih pomanjkljivosti vaških šol še niso premagali. Izobrazbena raven učiteljev je še nadalje zelo nizka, učitelj na vasi je v mnogih primerih človek, ki zna komajda čitati in pisati, ki nima ustreznih pedagoških izobrazbe in ki prejema minimalno plačo. Marsikateri vaški učitelj niti ne more doseči kakih posebnih rezultatov, ko od njega zahtevajo, naj med odraslimi organizira tečaje za odpravljanje nepismenosti, ali kadar ga pozivajo, naj daje vaškemu prebivalstvu kmetijske nasvete. V vsej Latinski Ameriki si sedaj intenzivno prizadevajo, da bi odpravili takšno stanje, in iščejo take metode dela na vaških šolah, ki bi vaškemu učitelju omogočile, da bi lahko bolj uspešno opravljal svoje težavno in odgovorno delo. Tako

ustanavljajo vaše normalke in skrbijo za to, da se učitelji še nadalje izobražujejo kar med časom, ko opravljajo svojo službo. Ponekod so uvedli sistem šolskih centrov, v katerih centralna skupina strokovnjakov, v kateri sta tudi socialni zdravstveni delavec, učiteljem razstresenih enorazrednicah nudi vsi možno pomoč, otroci iz takih enorazrednic pa lahko dokončajo svojo osnovno izobrazbo v centralni šoli. Vendar ta prizadevanja skorj nikjer še niso prerasla okvirov vzgojnih projektov in naslednji korak težaven, ker treba bo našti in strezno plačati zadostno število učiteljev, predanih svojemu delu strokovnjakov, ki bodo sposobni podpreti nadaljnji razvoj osnovnega šolstva. Še nedolgo tega so učitelji delali v okolju, ki je bilo v odsutnosti do njih apatično, če že ne sovražno. Vaški delavci in obdelovalci minifundij v vaški šoli in v izobrazbi, ki jo je nudila, niso videli nič takega, kar bi jih spodbudilo, da bi se odrekli delovni sili svojih otrok za več ko kakšno leto dni, in leposestnikov pa vaška šola sploh ni zanimala ali pa so z nezaupanjem razmišljali o potencialnem vplivu pismenosti na njihovo delovno situacijo. V mnogih primerih je torej okolje negativno vplivalo na šole, namesto da bi šole pozitivno vplivale na otroke. Znani so primeri, ko je na vaško delovala šola celo vrsto let, preden je valstvo na gleda na izobraževanje, še zdaj kot na sredstvo za ekološko tucijo in je ostalo stoddotno negativno. Ravnodušni odnos do izobrazbe na vendar ginevati kjerkoli napoveduje možnost agrarne reforme. Ni naključje, da je bila prva latinsko-ameriška država, ki je stveno dvignila raven izobraževanja na vasi, Mehika in da število otro-

Europa-Deutschland-Sudetenland

das Selbstbestimmungsrecht ist unteilbar!

Današnji nemški revanšisti postavljajo enake ozemeljske zahteve kot nekoč Hitler. Gornja slika prikazuje posnetek nekega lepaka, ki so ga leta 1961 širili v Zahodni Nemčiji

Ob 20-letnici obnove slovenskega šolstva na Primorskem

PRED DVAJSETIMI LETI smo začeli obnavljati slovensko šolstvo na Primorskem. Razmere, v katerih smo takrat delovali, so bile zelo težke. Dediščina, ki jo je zapustil fašizem, je bila silno porazna. Šolska poslopja so bila skoraj povsod opustošena. Mnogo šol je bilo požganih, tiste pa, ki so bile

Mirko Kapelj

kolikor toliko v dobrem stanju, so bile spremenjene v kavarne in obdane z bunkerji. Učil ni bilo. Marsikje ni bilo niti klopi, saj so fašisti z njimi kuhili peči. Učnih knjig tudi ni bilo in zvezke se je težko doblilo v prodaji. Pouk se je v zatku vršil večinoma v zasebnih stanovanjih, včasih v tesni neustrezačiji sobi, včasih celo v kuhinji. V nekaterih krajih so ob lepem vremenu imeli pouk na prostem. Ker ni bilo klopi, so učenci sedeli ob navadnih mizah: za tablo pa so mnogih kraih rabili s črno barvo prepletkano desko. Vse to je bilo tako priprosto, tako domače in morda prav zato tudi tako prijetno.

Velike težave je povzročalo pomanjkanje učnega osebja. Starejše slovenske učitelje je fašizem skoraj v celoti razgnal. Večinoma so morali zbežati v

Jugoslavijo, ostali so bili nasilno premeščeni v najoddaljenejše kraje na Jugu. Mnogi so bili internirani ali konfinirani in jeseni 1943 se niso še vrnili v svoje rodne kraje. Mlajših učiteljev, ki so izšli iz italijanskih učiteljskih, je bilo zelo malo. Znan stvar je namreč, da je za časa fašizma zelo malo Slovencev obiskovalo srednje in višje šole in med tistimi, ki so lahko študirali, so le redki, izbrali vzgojiteljski poklic. Razumljivo, saj so vedeli, da jim ta poklic, v razmerah, kakršne so tedaj vladale pri nas, ne more nič dobrega obetati in še najmanj primerno službo v rodni deželi. Učitelj je bilo torej zelo malo, potrebe pa so bile velike. Kaj torej narediti? Ni preostalo nič drugega kot poveriti učiteljska mesta v obnovljenih šolah mladim dijakom in dijakinjam, otroškim vrtnaricam in celo prirostim talentiranim kmečkim fantom in dekletom. Zato, da so lažje vršili svoje poslanstvo, so se v mnogih krajih sestajali enkrat na teden ter se skupno pogovorili o programih.

Pa še ena zelo žalostna dediščina je tedaj stala pred nami: znanje učencev. Znanja stvar je, da so se v italijanskih šolah za časa fašizma zelo malo naučili. Fašizmu je bilo na tem, da bi slovenski otroci čim manj znali. Računal je namreč, da bo prav na ta način lažje in uspe-

Obnovljena šola v Košani ob zaključku šolskega leta 1943/44

šnejše raznarodoval mlada pokolenja. Pred vojno so bile šole zelo razdrobljene. Skoraj v vsaki vasi je bila enorazrednica ali bolje povedano: raznarodovalnica. Med vojno se je pouk vršil zelo neredno ali pa se sploh ni vršil. Zato je večina naše tedanje šolske mladine le za silo znala pisati in brati.

Vojna tedaj še ni končala. Prav za prav je najhujše moralo šele priti. Toda s šolo je bilo treba nadaljevati, kajti potreba je bila zelo velika in nujna. In s skupnimi močmi, polni navdušenja in poguma smo se lotili težke naloge. Pri obnavljanju šolstva smo takorekoč vsi sodelovali: poklicni in pomožni učitelji, starši in učenci. Vsak najmanjši uspeh je bil za nas vse velik in razveseljiv: trenutni neuspehi kakor tudi neštevilne ovire in težave nam niso jemale poguma.

Toda naša komaj nastajajoča (Nadaljevanje na 4. strani)

dežel v razvoju

Šolah, na vasi v zadnjih nekaj letih najhitreje narašča v Boliviji in Kubi.

Izobraževanje na vasi je treba popuševati tudi zaradi tega, ker se mladi še nadalje selijo v mesta. Šola po eni strani ne bi smela spodbujati mladine k temu, da bi zavračala življenje na vasi, po drugi strani pa bi šolanje, ki bi bilo prirejeno za ožje potrebe vasi, samo povečalo sedanje težave, s katerimi se bori vaška mladina, ko išče dela v mestih.

Število dijakov in študentov na srednjih in visokih šolah je sicer kvantitativno impresivno, ne zadostuje pa za kritje dejanskih strokovnih profilov. Šolanje na srednjih šolah je pomnilo do predkratkim komajda kaj več kot pripravo za študij na univerzi. Močno je bilo omejeno na zasebne šole, ki so zaračunavale solnino, a jih je podpirala tudi država. V zadnjih letih hodi v srednje šole čedalje več otrok iz družin, ki ne pripadajo ozkemu krogu elite.

Tako je ta omejeni sistem zdaj marsikje sicer že razbit. Bistvenih sprememb v učnih načrtih srednjih šol pa še ni videti. Velikemu številu dijakov srednje šole, ki traja priložoma šest let, ne uspe dokončati. Listi, ki izpadejo, se znajdejo v življenju z izobrazbo, ki je za njihovo uveljavitev brez vsake vrednosti. Ponekod izredno hitro raste število privatnih trgovskih in drugih poklicnih šol. Izobraževanje kmetijev na srednješolski ravni se še ni kaj veliko razširilo. Vaška mladina ni imela nobenih možnosti za to, da bi se kvalificirala za srednjo kmetijsko šolo, veleposestniki pa svojih otrok nočejo vpisovati vanje. Kvalifikacije šol te vrste so slabo izkoriščene, v nekaterih državah niti do 25%.

Ena izmed bistvenih značilnosti sedanjih načrtov za reformo srednjih šol je težnja, da bi šestletno šolanje razdelili na tri dvoletna obdobja, od katerih bi vsako zase predstavljalo zaključeno celoto. V prvih letih bi si pridobili dijaki skupno osnovo za nadaljnja štiri leta šolanja, ko bi se lahko opredelili, bodisi za smer, ki je namenjena pripravi na študij na univerzi, bodisi za šolanje na srednjih strokovnih šolah.

Na univerze doteka čedalje več maturantov. Nekatero univerze se temu pritisku upirajo in zavračajo tisoče mladih ljudi že pri vpisu, druge pa sprejemajo vse kandidate in je zato večina njihovih fakultet prenatrpana. Izjeme so v takih primerih praviloma le agronomske fakultete, kjer povprečno ni zasedenih niti 43% razpoložljivih mest. Tako stanje na agronomskih fakultetah bo moč izboljšati šele tedaj, ko se bodo bistveno zboljšale možnosti, ki jih ima vaško prebivalstvo za izobraževanje na ravni osnovne in srednje šole. Samo tedaj bo možno zagotoviti tudi potrebno število kmetijskih strokovnjakov, ki jih bo zahteval kmetijski razvoj.

Študenti univerz, zlasti večjih v glavnih mestih držav, so znani kot eden izmed najbolj dinamičnih elementov v Latinski Ameriki in univerze so v političnem dogajanju v posameznih državah mnogokrat odigrale bistveno vlogo. V Latinski Ameriki gledajo na širjenje sistema izobraževanja in na reforme v šolskem sistemu kot na bistvene elemente koordinirane državne politike in kot na enega izmed prvih pogojev za hitrejši ekonomski razvoj.

KONEC

(Povzeto iz lista «Vprašanja naših dni»)

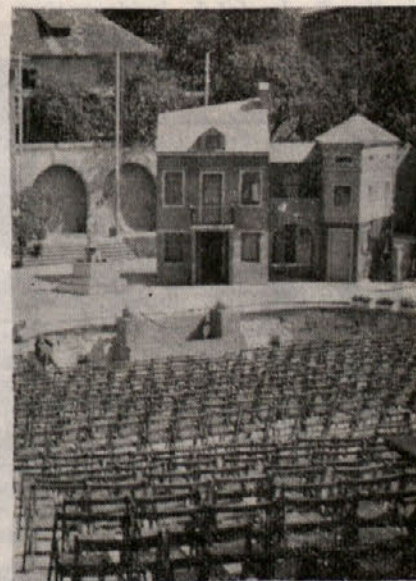
Poletne prireditve v Ljubljani

Gostovanje Slovenskega gledališča iz Trsta

Na letošnjih poletnih prireditvah v ljubljankih Križankah je sodelovalo tudi tržaško Slovensko gledališče. Nastopilo je z znano Držičovo komedijo «Lazar s'pd klanca», ki jo je na tržaška tla presadil Modest Sancin. Uprizoritev te komedije je že prej doživela zelo velik uspeh v Trstu in kasneje tudi na številnih gostovanjih v raznih krajih Primorske. Tudi v Ljubljani uspeh ni izostal. Gledavcem so ugajali zlasti glavni protagonist Lazar - Modest Sancin, a tudi igravci: Stane Raztresen, Silvij Kobal, Zlata Rodošek, Mira Sardoč, Danilo Turk, Edvard Martinuzzi, Justina Vuga in Josip Fišer. Seveda so se zelo dobro izkazali tudi mladi statisti, ki so s svojo prisotnostjo in folkloro dali sceni še večjo barvitost.

Prva predstava tržaškega Slovenskega gledališča v Križankah je bila v torek, 27. avgusta. Med številno publiko smo opazili tudi precej tujcev, pa tudi mnogo Tržačanov. Vreme je bilo ugodno in predstava je vsestransko lepo potekla. Naslednji večer je bila na sporedu druga predstava «Lazarja s'pd klanca». Huda nevihta je preprečila gotov uspeh in igravci so utegnili podati le prvo dejanje komedije.

Tako so se torej zaključile letošnje, XI. poletne prireditve v Ljubljani.

Detail letnega gledališča «Križanke» v Ljubljani, v katerem se vršijo poletne prireditve.

ljubljankih Križankah. Na teh prireditvah, ki so se začele 30. junija, so nastopile številne gledališke in folklorne skupine iz Jugoslavije in iz tujine. Na teh prireditvah so nastopali tudi: Balet Narodnega gledališča iz Beograda, plesna skupina «Georgij Dimitrov» iz Sofije, folklorne skupine «Lezginka» iz Sovjetske zveze in «Lučnica» iz Slovaške; pa tudi razne plesne in folklorne skupine iz Holandske, Švedske in Avstrije.

Za zaključek pa še nekaj: Umetniški svet tržaškega Slovenskega gledališča je že sestavil novo repertoarni načrt za novo gledališko sezono, ki se bo začela prihodnji mesec. Za otvoritveno predstavitev nove sezone je bil izbran «Othello» od Williama Shakespeara, s katero bo tržaško Slovensko gledališče počastilo 400-letnico rojstva tega velikega umetnika.

SERGEJ VERČ

Kulturna kronika

JUBILEJ «OHRIDSKE LEGENDE». Beograjsko Narodno gledališče bo odprlo novo gledališko sezono s predstavo Hrističeve «Ohridske legende». To bo točno tristoletna predstava tega dela, ki je doživelo zelo velik uspeh tudi v Sovjetski zvezi, na Češkoslovaškem in na Poljskem, v Edimburgu, Atenah, Ženevi, Salzburgu, Firencah, v Kairu in na Dunaju. Beograjsko jubilejno predstavo bo vodil dirigent Oskar Danon.

SINFONIČNI ORKESTER beograjske Filharmonije bo gostoval v Sovjetski zvezi. S tem gostovanjem bo vrnil obisk, ki ga je preteklo spomlad napravila Sinfonični orkester moskovske Filharmonije v Jugoslaviji.

Beograjski sinfonični orkester je v zadnjem času gostoval v Romuniji, Bolgariji, Grčiji, Združeni arabski republiki Libanomu in v Italiji. V Sovjetski zvezi bo imel več koncertov. Med drugim bo nastopil tudi v Kremlju. Ta orkester vodi dirigent Živojin Zdravković.

DRŽAVNA ZALOZBA SLOVENIJE je izdala dve knjigi sodobne poezije bratskih narodov Poljakov in Makedoncev.

«Poljska lirika 20. stoletja» je bogat izbor novejšje poezije, ki sta ga uredila književnika Matuszewski in Stobernski, v slovenščino pa prevedel Lojze Krakar.

Poljska dežela je nedvomno eno od najpomembnejših kulturnih žarišč na svetu. Velikim zgodovinskim preobratom in naglemu razvoju družbe je v tej deželi sledil prav tako velik razvoj književnosti. Poezija, ki je v vseh časih imela veliko vlogo, je bila in je tudi danes barometer splošnega položaja. Zaradi tega odpira tudi antologija, ki je sedaj prevedena v slovenščino, perspektive, ki se dotikajo osnovnih vprašanj v novejšem razvoju Poljske, hkrati pa objavljane pesmi nazorno prikazujejo velike umetniške energije poljskega naroda.

«Sodobna makedonska poezija», t.j. antologija, ki jo je uredil književnik Spasov, poslovenil pa Ivan Minatti, predstavlja nazoren prerez skozi pesniško ustvarjalnost v mladi makedonski književnosti. Vsi avtorji pesmi, ki so objavljene v tej antologiji, so začeli pisati šele med zadnjo vojno.

Čeprav je zgodovina makedonske književnosti razmeroma mlada, je njena poezija že prekorčila prag širokih obzorij in v vsakim dnem bolj zabrisuje sledove provincialne anonimnosti.

Naj opozorimo naše bravce na še eno pomembno delo, ki ga je pred kratkim izdala Cankarjeva založba v Ljubljani.

«BRECHT: IZBRANA DELA I.», ki ga je prevedel Bratko Kreft in ki zajema drame: Gospod Puntila, Dobri človek iz Sečuana, Kavkaški krog s kredo in Galileo Galilei.

Bert Brecht spada med največje sodobne dramatik. Njegova beseda v boju proti nazadnjaštvu in krivici, beseda, ki oznanja novi čas in novi svet, je že osvojila velike in male odre v raznih deželah.

S seje občinskega sveta v Miljah

Soglasni sprejem osnutka zakona za pomoč prizadetim po neurju

Občinski svet v Miljah je na svoji izredni seji, ki je bila v ponedeljek zvečer, soglasno odobril zakonski osnutek, ki ga je predložil in obrazložil župan Pacco in ki se nanaša na pomoč prizadetim krajem po neurju 4. septembra letos. Ta zakonski osnutek bodo tržaški parlamentarci predložili v parlamentu.

Omenjeni zakonski osnutek predvideva popravilo občinskih, zasebnih in pokrajinskih cest, ki so bile poškodovane zaradi neurja; popravilo vodovodov, ureditev potokov in kanalizacije ter higienskih naprav; zidanje ljudskih hiš za družine, ki so ostale brez strehe; izplačilo nadpor prizadetim in sicer v višini 80 odst. stroškov za popravilo in obnovo zasebnih stavk. Stroške za vse to naj bi kriilo ministrstvo za javna dela.

Zadevni zakonski osnutek nadalje predlaga, naj ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo podela podporo v znesku 80% stroškov za popravilo ali obnovo kmečkih nepremičnin, poljskih poti in opornih zidov, ki so bili poškodovani od neurja; nadalje podelitev podpore za obnovo poškodovanih ali uničenih nasadov in za izgubljene pridelke.

O žalitvi, ki je ni bilo

«Italija je še enkrat rešena pred slovensko nevarnostjo...!» Tako je ironično pripomnil neki bravec časopisa, potem, ko je prebral vest, da se je komunistična poslanka Marija Bernetič «pregrešila» s tem, da je spregovorila nekaj slovenskih besed na koncu govora, ki ga je imela v rimski poslanski zbornici. Isti bravec je še dodal: «Tokrat je Italijo, rešil sam predsednik poslanske zbornice Restivo s tem, da je poslanka Bernetičeva prepovedal govoriti v jeziku, ki ni uradni italijanski jezik.»

Tržaški poslanec Belci, ki prav tako kot predsednik poslanske zbornice Restivo pripada demokristijanski stranki, je «rešitev izpopolnil» s tem, da je dal tisku posebno izjavo, v kateri poudarja, da je «poskus poslanke Bernetičeve, da bi govorila v italijanskem parlamentu v ne-italijanskem jeziku, pomenil hudo žalitev za večino prebivalcev Trsta.»

Tudi tržaški radio, ki daje poročila v slovenskem jeziku je «prispeval svoj delež v tej »reševalni akciji» saj je o dogodku slovenskim poslušavcem poročal tako »nepristransko«, da zasluži priznanje vseh tistih, ki se čutili «zelo užaljeni» zaradi besed, ki jih je Marija Bernetičeva v slovenščini spregovorila v rimski poslanski zbornici.

Tudi za «Piccolo» je bila zadevna vest tako «važna», da jo je pod naslovom: «Zittito alla Camera lo sloveno della Bernetič», objavil na uvodnem mestu tržaške kronike. Če ne bi bil nastal «škandal» zaradi par besed spregovorjenih v slovenščini, bi omenjeni tržaški in tudi marsikateri drugi niemu podoben dnevniki snoh ne omenili govora slovenske poslanke v rimskem parlamentu. Tako «Piccolo» kot marsikateri niemu podoben list je pa, seveda, «pozabil» seznaniti svoje bralce z vsebino tistega dela govora, ki ga je poslanka Bernetičeva podala v uradnem jeziku. Če bi bil omenjeni tisk to storil, bi se bil prav gotovo močno »pregrešil» in bi verjetno »užalil» marsikaterega bralca, ki morda še ne ve, da v Italiji živi tudi slovenska narodna manjšina.

Vpisovanje v šolo

Trst

Ravnateljstvo Nižje Trgovske Strokovne šole pri sv. Ivanu obveščá dijake, da se vpisovanje za II. in III. razred, ter za I. razred enotne srednje šole nadaljuje do 25. septembra, vsak delavnik od 10 do 12 ure. Učenci ki se vpišejo v I. razred enotne srednje šole morajo predložiti naslednje dokumente:

Rojstni list iz anagrafskega urada; potrdilo o precepljenju; potrdilo o zdravih očeh in zadnje šolsko spričevalo.

Vsa druga pojasnila se dobijo v tajništvo šole.

Gorica

Vpisovanje otrok v slovenske osnovne šole na Goriškem bo trajalo do 27. t. m.

Do 25. t. m. se nadaljuje tudi vpisovanje v srednje šole.

Starši vpiše pravočasno svoje otroke in vpišite jih v slovensko šolo, kamor edino spadajo in kjer bodo imeli od pouka v materinščini naj večjo korist in jamstvo, da postanejo značajni člani slovenske skupnosti.

Čestitke

V soboto se poročita tov. Torčič Sosič in Kety Kravos.

Mnogo sreče na novi življenjski poti jima želijo

Sekcija KPI z Opčin, prosvetno društvo »Opčine« in »Delo«

MILJE PO HUDEM NEURJU

Delegacija italijanskih partizanov v Jugoslaviji

Delegacija italijanskih partizanov je pretekli teden odpotovala v Jugoslavijo. Uradno se je udeležila partizanskih proslav v Dalmaciji, Črni gori in v drugih predelih Jugoslavije, kjer so se italijanske partizanske enote borile skupno z jugoslovanskimi borci proti nacistom. Delegacijo vodi bivši predsednik vlade senator Parri.

Širite in podpirajte «DELO»

Govor poslanke Marije Bernetičeve

spoštuje načelo o zaščiti narodnostnih pravic manjšine. Proti temu načelu so se postavili demokristjani, socialni demokrati, in seveda, fašisti in monarhisti.

Tretji člen deželnega posebnega statuta pravi, da so pripadnikom jezikovnih manjšin zagotovljene enake pravice kot vsem ostalim državljanom. Ta člen se mora spoštovati. In spoštovati bi ga morali vsi, ki se proglašajo za demokrate. Toda tržaški pokrajinski odbor, ni hotel sprejeti niti predloga, naj bi besedilo deželnega statuta prevedli v slovenščino ter ga razdelili med dijake slovenskih srednjih šol. Protislovja med določili posebnega statuta in zadržanjem demokristjanov, socialnih demokratov, republikancev in seveda monarhistov in fašistov, so torej velika. Zadržanje teh skupin je protidemokratsko in tudi protustavno.

Komunisti so se vselej bojevali in se tudi danes bojujejo proti politiki, ki škoduje italijanski demokraciji in ki ovira mirno sožitje med narodi: zavzemali so se za tako politiko, ki spoštuje demokratične pravice in ki jamči enakopravnost vsem državljanom, zadevajoč se dejstva, da zavračanje pravic manjšini pomeni veliko nevarnost, kar je pokazala tudi nedavna preteklost. In prav zato vztrajamo v zahtevi, naj se izvaja taka vladna politika, ki bo zagotovila pripadnikom slo-

Nadaljevanje

venske etnične skupnosti popolno enakopravnost, ki bo omogočila državljanom slovenskega jezika, da se bodo posluževali svojega materinega jezika v javnih uradih, na sodiščih in pri občeivanju z oblastni; ki bo zajamčila uvedbo dvojezičnosti povsod, kjer prebivajo Slovenci, ki bo dala državljanom slovenskega jezika enake pravice kot državljanom italijanskega jezika, tako na področju šolstva vseh vrst in stopeni kakor tudi na področju kulturnega, gospodarskega, socialnega, rekreativnega in športnega življenja in ki bo omogočala vsestranski in nemoten razvoj slovenskega prebivalstva.

Na tej osnovi in z uveljavitvijo ustavnih načel se mora delovati in mi smatramo, da utrjevanje demokracije v Italiji služi koristim naroda, mirnemu in konstruktivnemu sožitju z državljani drugega jezika, zlasti še v obmejni deželi, kjer je nacionalistična nestrpnost povzročila že toliko škode ne samo prebivalcem Trsta in Furlanije-Julijske krajine marveč vsej državi.

Neogibnost dialoga

zadnjih letih prodrle v prve vrste spricho dinamike družbenih in političnih sil v posameznih državah, spricho razsežnosti kolonialne revolucije, sprememb v socialni strukturi kapitalističnih držav, novih organizacijskih oblik kapitalizma na notranjem in mednarodnem področju. Tu izkušnja komunističnega gibanja čestokrat še ne zadostuje, da bi zgradili splošne postavke, katerih veljavnost ne bi bila omejena na posebne situacije. Dovolj je, če pomislim na zapletenost pogojev, ki nastajajo v državah, katere so se osvobodile kolonializma in na težave, kadar je treba točno oceniti funkcije novih družbenih razredov in novih vodilnih skupin. Iraška izkušnja odseva dandanes v najtragičnejši obliki te težave.

Razen tega je spricho širine političnodružbenih sprememb na svetu postal zapletenejši tudi proces koordinacije raznih revolucionarnih gibanj v različnih delih sveta. Solidarnost v okviru mednarodnega delavskega gibanja ni odvisna povsem avtomatično od obstoja in moči močnega socialističnega tabora oziroma krepkega delavskega gibanja v kapitalističnih državah zaradi daljnosežnih reperkusij, ki jih lahko povzročijo ti faktorji, temveč terja iskanje nenehno novih terminov, v katere se včlenjuje koordinacija raznih borbenih izkušenj, če ne že zaradi drugega, pa zavoljo utrjevanja objektivnih mnenj, ki jih vsiljuje ravnotežje sil na svetu.

Različne izkušnje komunističnih partij glede specifičnih razmer, v katerih deluje vsaka posamezna partija, odsevajo novo borbeno situacijo, največjo stopnjo včlenjevanja organiziranega delavskega gibanja v politično-družbeno življenje lastne države, njegove največje možnosti za vplivanje na notranji razvoj. Da pa bi te izkušnje dobile čedalje splošnejšo pomembnost, jih je treba preverjati in asimilirati v okviru splošne strategije mednarodnega komunističnega gibanja, katerega sestavni del so.

Sovjetska zveza in Kitajska predstavljata dve največji revolucionarni izkušnji sodobnega sveta, od njune komunikativnosti je odvisna enotnost mednarodnega delavskega gibanja. Če teži dandanes širina

navzkrižij k temu, da bi onemogućila debato, ostaja še zmeraj odprta objektivna neogibnost dialoga. «RINASCITA»

Ob 20-letnici slovenskega šolstva

šola je bila tedaj združena z vliki nevarnostmi. Nacisti in njihovi pomagači so gledali v mladi študenti svojega nasprotnika, zato so, kjer so le mogli, udarili po njej. Učitelj je bil v tistih časih v stalni nevarnosti. Če je stopil v šolo ni vedel kaj ga čaka v njej in ali ga bo pouk srečno dokončal. Vsak trženjski napad je moral biti pripravljen tudi na najhujše. Toda volje je bila večja od bojazni.

V neki istrski vasi so fašisti vdrli v šolo med poukom. Mlademu učitelju (njenegega imena ne spominjam več, vendar pa je bila to pomožna učiteljica) so odvedli s seboj, in strahovito mučili in naposled umorili. V Hrenovcah pri Postojni so mnogo obetajočega dijaka Turka, ki je zelo vestno opravljal učiteljsko službo, nekoč aretirali in ga kasneje kot talca obesili v ulici Ghega v Trstu. Pomožno učiteljico Tomažič iz Bača pri Knežaku so četrtniki zadnji dan pred svojim mikom iz Pivke umorili. Učiteljico Premrl iz Podnanosa so četniki zaklali.

Tudi sestra Pinka Tomažič Danica, je bila med pomožnimi učiteljicami. Njeno službeno mesto je bilo na Gornjih Lešah. Tik pred nastopom svojega službe je bila skupno z mamo, pesnikom Stankom Vidlerom, ustreljena.

Te in še druge, znane in neznane mlade junake, pionirke, nove šole mora naš narod obdržati v trajnem in hvalečnem spominu!

Mnogo poklicnih in pomožnih učiteljev je bilo pred koncem vojne aretiranih, zaslišanih, mučenih. Kolikokrat je okupator na njih domu izvedel preiskavo? Tega gotovo ne bomo nikoli točno izvedeli. Toda vse to ni strlo volje do dela, smo ga s takim zaletom začeli. In vedeti moramo še to, da skoraj vsi učitelji tedaj delovali povsem brezplačno. Bili so zares pravi partizani. Tiste, ki niso imeli od česa živeti, so starši sami podpirali. Starši so tudi prispevali denar za nabavo najnujnejših šolskih potrebščin ter si tako sami nakopali nov prostovoljni davek.

Danes je vse to že zgodovina, ki pa je, žal, premalo poznana. Zlasti mlajši rodovi o tem premalo vedo. Iz šolskih kronik na Tržaškem in Goriškem je razvidno, da so slovensko šolstvo obnovili za časa zavezniške vojaške uprave. To seveda ni res. Res je to, da so naši ljudje sami, že nekaj let pred prihodom Anglo-američanov v primorski kraj Primorske obnovili šole ter kako začeli celiti krivice večje rane, ki jih je našemu narodnemu telesu povzročil fašizem. In prav zato, ker so naše šole sad naših skupnih naporov in žrtev, te šole tako ljubimo, smo nanje tako navezani in tudi upravičeno ponosni.

M. K.